

Ett metodologiskt problem

Kommentar till Sven Horts ”Mellan framtiden och evigheten: 2025 års kyrkoval” och Martin Lindströms ”Valen till kyrkomötet 2001–2025 efter skilsmässan kyrka–stat: Polarisering och politisk vindkantring”

Anders Sannerstedt

”Vi mäter allt som rör sig, och ju mer det rör sig, desto mer mäter vi det”. Ungefär så hörde jag en gång, i samband med presentationen av en SOM-rapport, Sören Holmberg – med glimten i ögat – redovisa sitt metodologiska credo. Det stämmer så till vida att Valforskningsprogrammet och SOM-undersökningarna sedan årtionden uppmärksamt fångar in väljarbeteende och opinionsförskjutningar. Samtidigt kan Sven Hort i sin uppsats i detta nummer av *Statsvetenskaplig tidskrift* kasta en utmanande handske: ”Den traditionella valforskningen i Sverige har negligerat kyrkovalens betydelse eller rättare sagt struntat i dem”, säger han. Om vi bortser från den polemiska formuleringen så har Hort rätt i sak. Några väljarundersökningar av kyrkovalen har vi ännu inte sett.

Flera möjliga förklaringar till avsaknaden av väljarundersökningar anmäler sig. För det första är Svenska kyrkan skild från staten och tillhör det civila samhället. Valen till kyrkomötet bör kanske jämföras med t.ex. valen till Riksidrottsmötet eller LO-kongressen, snarare än med valen till kommun, region och riksdag. För det andra är Sverige ett sekulariserat land; valen till kyrkomötet engagerar bara en liten minoritet av befolkningen. Nog finns det intressantare ting att studera? För övrigt verkar ju statsvetare mer lockade av att studera religionens (och sekulariseringens) effekter (t.ex. Barrling 2024 och Hagevi 2025). Mot båda dessa förklaringar kan invändas att kyrkovalen handlar om politik, och därmed har valen klar statsvetenskaplig relevans.

Troligare är en tredje förklaring, nämligen en metodologisk (jfr Nilsson, Dahlberg & Mörkenstam 2022: 593). Väljarforskning och SOM-undersökningar genomförs som enkätundersökningar riktade till ett slumpmässigt urval av medborgare. Men bara en liten minoritet av medborgarna röstar i kyrkovalet: det handlar om ungefär en niondel av den vuxna befolkningen. Det räcker

kanske för att göra en undersökning av vilka faktorer som påverkar valdeltagandet. Men det räcker dåligt för en undersökning av vad som förklarar valet av parti: det blir svårt att nå signifikanta resultat. Ett exempel: Den senaste nationella SOM-undersökningen besvarades av 12 878 personer (Persson 2025: 460). Men bland dem kan det bara vara en handfull (troligen färre än 30 personer) som röstat på Himmel och Jord i kyrkovalet. Att då uttala sig med någon statistisk säkerhet om vad som är speciellt för denna lilla grupp, det är svårt: materialet är för litet. Det är helt enkelt svårt att undersöka ett litet *demos*, alltså när demokratin bara omfattar en liten grupp väljare.

Problemet med små *demos* gäller inte bara kyrkovalet. Det är ännu tydligare när vi granskar dels valet till sametinget, dels lokala folkomröstningar. I det senaste sametingsvalet 2025 hade vi under 10 000 röstberättigade (9 755, fler än vid tidigare sametingsval). Valdeltagandet var knappt 60 %. Att hitta röstande till sametinget i en SOM-undersökning blir därför som att leta efter en nål i en höstack. I bästa fall hittar man kanske bortåt 10 personer. Samtidigt har den begränsade röstlängden möjliggjort en annan metod: en enkät riktad direkt till ett urval av dem som är upptagna i röstlängden. En undersökning av Nilsson, Dahlberg och Mörkenstam 2022 bygger på sådant material.

Vad gäller lokala folkomröstningar ser problemet likartat ut. Antalet röstberättigade i en kommun är litet, och ofta är deltagandet i lokala folkomröstningar lågt, oftast under 40 % (om inte folkomröstningen hålls samtidigt med val till riksdagen eller Europaparlamentet). Eftersom folkomröstningen gäller en lokal fråga, ofta en lokal specifik stridsfråga, går det heller inte att klumpa ihop ett antal folkomröstningar i olika kommuner. Möjligen kan man tänka sig vallokalsundersökningar liknande de som genomförs i Sveriges televisions regi vid de nationella valen.

En riktad enkät till de röstberättigade i kyrkovalet, liknande den för sametingsvalet, skulle vara tänkbar. Men det låga valdeltagandet (under 20 %) skulle göra resultaten osäkra. Vi skulle riskera ett stort bortfall om vilket vi inte kan veta mycket.

Ett litet *demos* innebär alltså en metodologisk utmaning. Men det finns ju annat än väljarbeteende att studera, och det finns andra metoder. Hort väljer en lokal fallstudie kombinerad med en översiktlig analys av hur valrörelsen framtonat i massmedierna. Denna hermeneutiska metod ger en viktig inblick. Samtidigt tvingas Hort i sina båda uppsatser till viss spekulation. Utsagor om orsaker till valdeltagande och partibyten kvalificeras med omdömen som ”förmodligen”, ”troligast” och ”tycks”, när de inte formuleras som en fråga. Dessa utsagor blir därmed hypoteser som väntar på att prövas av eventuell framtida forskning om väljarbeteende i kyrkovalen.

I väntan på forskning om väljarbeteende kan alltså kyrkovalen angripas på andra sätt. Hort ger en bild av *valrörelserna*. Här väntar vi ännu på en mer

systematisk analys av innehållet i valrörelserna. 2025 års valrörelse förefaller ha dominerats av frågor om skogen; frågan är om andra valrörelser också kan sägas ha ett mer eller mindre tydligt huvudtema? Vad gäller 2021 års kyrkovalet nämner Hort (2022: 730) ”partipolitikens inblandning i kyrkopolitiken”, ”prästers eventuella plikt att viga samkönade par” samt – ”kyrkans skogsägande och skötsel av denna”.

Både Lindström och Hort analyserar *partisystemet*. Kyrkovalet uppvisar en spännande mix mellan de traditionella politiska partierna och ett antal ”teologiska” partier. Lindström visar hur dessa teologiska partier får en stadigt växande andel av platserna i kyrkomötet – från 41 i det första valet 2001 via 62 år 2013 till 76 i det senaste valet. Lindström presenterar en teologisk dimension med polerna ”progressiv” och ”konservativ”. Vi ser här ett alternativ till den tvådimensionella partirymd som kännetecknas av dimensionerna GAL–TAN respektive vänster–höger. Vänster–höger-dimensionen skulle då kunna kompletteras med en teologisk position, som dock behöver preciseras utöver vad Hort och Lindström gör. Hort arbetar i stället med GAL–TAN och vänster–höger. Kanske behövs tre dimensioner, men tre dimensioner är svåra att illustrera grafiskt, och kanske kan vänster–höger och GAL–TAN kombineras till en dimension.

Här finns också en *organisatorisk* problematik. Både Hort och Lindström påtalar att allt fler av de traditionella politiska partierna tenderar att lossa banden mellan moderparti och kyrkoparti. 2025 ställde Kristdemokraterna och Moderaterna upp med en gemensam ny partibildning; flera andra partier har tillfogat ”i Svenska Kyrkan” till partinamnet. Och De Gröna slopade namnet Miljöpartiet inför det senaste valet. Det återstår ännu att undersöka hur långt denna organisatoriska frikoppling har gått och vilka konsekvenserna blir.

Uppsatserna i *Statsvetenskaplig tidskrift* 2022:3 och i detta nummer ger oss kunskap om samevalet och kyrkovalet. Det finns en grundlig analys av lokala folkomröstningar (Jungar 2023), men också här saknas väljarundersökningar. Jungar får göra som Hort: formulera hypoteser. Men det är en annan historia.

Referenser

- Barrling, Katarina, 2024. *Världens mest protestantiska land. Sverige – det extrema landet lagom*. Stockholm: Stolpe.
- Hagevi, Magnus, 2025. ”Sekularisering efter sekularisering? Religiös förändring över tid och mellan generationer”, s. 65–80 i Bergström, A, Carlander, A, Rönnerstrand, B & Öhberg, P (red.), *I rörelse*. Göteborg: SOM-institutet.
- Hort, Sven, 2022. ”2021 års kyrkovalet – noteringar och funderingar”, *Statsvetenskaplig tidskrift* 124(3), s. 713–733.
- Hort, Sven, 2026. ”Mellan framtiden och evigheten: 2025 års kyrkovalet”, *Statsvetenskaplig tidskrift* 128(1), s. 59–82.

- Jungar, Ann-Cathrine, 2023. *Det förstärkta folkinitiativet. Trender och erfarenheter från folkinitiativ och folkomröstningar*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Regioner.
- Lindström, Martin, 2026. "Valen till kyrkomötet 2001–2025 efter skilsmässan kyrka–stat: Polarisering och politisk vindkantring", *Statsvetenskaplig tidskrift* 128(1), s. 83–106.
- Nilsson, Ragnhild, Dahlberg, Stefan & Mörkenstam, Ulf, 2022. "Den samiska väljarkåren i val till riksdagen. Deltagande och partival", *Statsvetenskaplig tidskrift* 124(3), s. 591–621.
- Persson, Klara, 2025. "Den nationella SOM-undersökningen 2024", s. 455–463 i Bergström, A, Carlander, A, Rönnerstrand, B & Öhberg, P (red.), *I rörelse*. Göteborg: SOM-institutet.